УДК 316.444:316.356.4:001.1

Н. О. Фролова, аспірантка

Одеський національний університет,
Інститут соціальних наук, кафедра політології,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

МОБІЛЬНІСТЬ НАЦІЇ ЯК УКРАЇНСЬКА ІДЕЯ

Аналізується мобільність нації як головна ідея українського державотворення. Представлено основні напрямки розвитку відкритого, незалежного суспільства, а також досліджено вплив політичної еліти на цей процес.

Ключові слова: мобільність, нація, державотворення, політична еліта, суспільство.

Єдиною ідеєю, здатною зараз мобілізувати зусилля українського суспільства на розв'язання поточних і перспективних проблем розвитку України, є ідея державотворення. Актуальність даного дослідження полягає насамперед, у тому, щоб проаналізувати, як Україна буде шукати, знаходити і йти своїм власним шляхом розвитку, акумулюючи власні традиції й світовий досвід державотворення. Щодо пошуку й усебічного обгрунтування інтегральної платформи для консервативно-творчих сил у сучасній Україні, безперечно, фундамент такої палтформи повинна скласти українська ідея як складний політичний, соціально-економічний, морально-етичний феномен народного буття.

Ця стартова у нашому поступі державотворення інтегруюча ідея має враховувати: 1) передусім національно-визвольні прагнення українського народу; 2) його історичні надбання і втрати на шляху до своєї державності;

3) долю й менталітет; 4) характерологічні риси, геополітичне розташування країни тощо. Оскільки пріоритет надається пошуку вартостей в політиологічному, соціологічному, правовому аспектах, то до цього слід залучати не тільки малосильні політичні партії, які більше змагаються за владу, ніж творять державність України, а й відповідного профілю науковців, творчий потенціал яких значно вищий і недостатньо задіяний в опрацюванні світоглядних концепцій.

Розв'язуючи проблеми пошуку національної ідеї в розвитку власного народу, кожне суспільство насамперед повинне виходити із теоретичних засад розвитку взагалі, а суспільного зокрема — такий розвиток скріплений ідеєю, думкою. Не можна також забувати, що живе Україна не у соціальному вакуумі, а у взаємозалежній сфері діяльності різноманітної світової спільноти, у сфері різних впливів певного середовища й геополітичного простору. Тим паче про це не можна забувати Україні, якій тільки на порозі третього тисячоліття вдалося вибороти всіма бажану свободу й приступити до розвою своєї державності, зокрема інтелектуальної її першооснови — творення власних законів.

Отже, визнаємо ми це чи ні, пошук нашої національної ідеї буде тісно пов'язаний з розширенням, точніше — з наближенням до розуміння феномена невмирущості українського народу, його розвитку за умов украй агресивного, якщо не ворожого середовища. А феномен невмирущості завжди містився і зараз міститься в феномені збереження й незнищеності тих основних засад, які мають значення для суспільного розвитку.

Підхід до української національної ідеї як духовного імпульсу творчого запалу і натхнення народу в сучасній царині його державотворення детермінує бачення

© Н. О. Фролова, 2005

відповідних її підвалин. Сьогоднішній вектор української національної ідеї повинен лежати поміж національних світоглядних джерел і світового досвіду, акумулюючи наш теоретичний спадок і сучасний стан, а також і кращі загальнолюдські надбання. Ми тільки зараз починаємо боляче відчувати й потроху розуміти, що таке простір та суспільне середовище України [1,31].

Думаємо, настав час зрозуміти й відмовитися від ідеологічних закликів різних сил "будувати нове суспільство", "творити нову спільноту — народ України", тим паче "відновити соціалізм чи будівництво комунізму". Суспільство не можна будувати, його можна розвивати на національному грунті. Адже воно або розвивається, віднайшовши свій природний шлях, або існує, наслідуючи інших. Ще ніхто не досягнув передових позицій розвитку без національної ідеї. Суспільство не терпить штучного будівництва в ім'я партійних ідеологій, тим більш ідеології великодержавницької, "єдино правильної", під яку все національне підганяється, — бо це протиприродно.

Розвиток суспільства, держави, чи не найбільше залежить від носіїв і генераторів — людей, особистостей, здатних генерувати нові знання та ідеї, творити відповідне середовище, передавати ідеї і знання по вертикалі (від генерації до генерації) й примножувати їх по горизонталі (на рівні однієї генерації). У центрі національної ідеї повинна бути людина. Сила імпульсу розвитку залежить як від взаємозв'язків, так і від природного зв'язку генерацій, збереження й розвиток традицій, звичаїв.

З позиції розвитку — це передусім вироблення нових знань, що відкривають нові закони природи, економічного розвитку, засобів виробництва й спілкування, які формують нове мислення, високі моральні вартості й духовно багатий світогляд людини. Розгляд такої природи всебічного розвитку й суспільного — зокрема вимагає уваги науковців як мінімум до двох головних моментів, нерозуміння яких та нехтування якими заподіювало й досі заподіює значну шкоду нації, творенню державності й нашому поступові вперед. По-перше, це залишковий менталітет придушення й уніфікація різноманітності як такої і в усьому (політиці, соціальних сферах, економіці та ін.) і, як наслідок, насильство, нетолерантність і суспільна монополізація, а найголовніше — партійна чи фракційна монополія на істину. Мовляв, хто не з нами, той проти нас. Водночас, як свідчить світова практика, чим багатше суспільство на різноманітні джерела, чим більше у ньому різних думок, чим більша свобода ідей, тим вищі у нього можливості створити практично нове. Різноманітність — необхідна передумова виникнення першооснови розвитку [2, 67].

По-друге, це зловмисне цілеспрямоване зведення бар'єрів на шляху природного руху до нового. Це вело й надалі вестиме до сповільнення руху або його повного припинення в усіх царинах життя. Свобода обміну досвідом і знанням, їх нагромадження та передача спричинені природою й є невід'ємним правом людини.

Отже, свобода руху у суспільстві, якість та швидкість творення нових її різновидів є інтегральним показником і водночас доленосним чинником розвитку української нації. Виходячи з концепції розвитку, віддаючи пріоритетне значення національним модусам творення нових ідей та думок як інтелектуальної першооснови розвитку суспільства, слід орієнтуватися на вихід у майбутньому на передові позиції, на інтеграцію в коло світових держав, на творення власної конкурентоздатності, тобто творення сучасного демократичного суспільства.

Тому *нам слід мати чітку концепцію творення своєї національної ідеї*. Найбільш для цього підходить *концепція зміцнення мобільності нації,* опрацьована на основі пріоритетного значення чинників розвитку. Під цією мобільністю розуміються такі якості народу, що відображають свідомість і активність саморозвитку його як нації шляхом збереження традиційних та створення на їхньому грунті нових знань, тобто шляхом одночасного руху по вертикалі (від генерації до генерації) та по горизонталі (на рівні однієї генерації чи особи). Така мобільність не лише враховує вертикальний і горизонтальний рух в суспільстві, але й указує

на два принципи розвитку — спадковість і новотворення, зумовлюючи шлях становлення державотворчої нації, перетворення її з "колоніального" об'єкта на активний національний суб'єкт, яким стає творець власного розвитку.

Отже, *мобільність нації пропонується як українська національна ідея*. Проте вона певною мірою вбирає в себе елементи інших відомих ідеологічних доктрин державотворення — консервативної, ліберальної, національної, соціальної тощо. Приміром, вона інтегрує шляхом вертикальних форм, тобто шляхом національного відродження такі характерні елементи консерватизму, як збереження форм державного і суспільного життя. Водночас вона не протистоїть і лібералізму як ідеології демократичних свобод, бо враховує активність по горизонталі — на рівні вільної людини, конкуренції ідей, свободи слова, природного руху в суспільстві й творення нових різновидів першооснови розвитку. Разом з тим вона несе у собі навантаження національної, оскільки виступає проти денаціоналізації особистості чи цілого народу [2, 71].

Проаналізована природа механізму мобільності нації, якою займаються вчені (Богомолова Т. Ю., Тапіліна В. С. [1], Оксамитная С. Н. [2], Авраамова Є. М. [3]), показує, що суспільний розвиток підкріплений природним процесом нагромадження, використання й примноження інформації, формуванням індивідуального й суспільного інтересу. Це диктує необхідність системного розуміння мобільності як двоєдиного суспільного процесу розвитку, який одночасно базується на збереженні набутого, відфільтрованого віками, і створення нового інтересу, де значне місце відведене національній еліті — носію й генератору нових знань, ідей, проектів, нестандартних і нетривіальних рішень.

Запропонована концепція мобільності як ідея саморозвитку нації вимагає поглибленого й широкого опрацювання різними фахівцями — політологами, соціологами філософами та ін. Проте вже сьогодні вона закликає їх усіх перестати бути ресурсом для чужого творення, чітко визначатися стосовно ресурсного чи потенційного статусу в процесах розвою молодої державності.

Врахування принципів спадковості й новотворення на шляху нашого державного розвитку не тільки допоможе вибрати його пріоритети, а й покаже при цьому важливу відмінність між потенціалом та ресурсом, виявить різні механізми їх формування. Якщо спадковість розвитку забезпечується рухом досвіду, знань по вертикалі, в результаті чого вони нагромаджуються у вигляді ресурсу (політичного, соціального, економічного), то формування потенціалу й новотворення відбувається по горизонталі. Тільки на базі нагромадженого якісного ресурсу створюється потенціал для розв'язання різноманітних нагальних проблем сьогодення.

Отже, суттєвим моментом у концепції мобільності є формування елітою в суспільстві вертикального інформаційного потоку й відповідна передача "низам", що завжди цікавило і продовжує цікавити політологів, соціологів. Вертикальне нагромадження та передача інформації виступають як передумова активності по горизонталі, необхідний її базис, розвиток елементів якого визначає статус суб'єкта чи сукупний потенціал конкретної людської спільності загалом. "Вертикаль" кожного як стартовий рівень власних досягнень — це комплексне питання й воно не в останню чергу пов'язане з інтелектуалізацією того чи іншого суспільства, його відкритістю як системи, державним устроєм, соціальним захистом тощо. Такий підхід до розвитку спроможний не тільки вимірювати вертикаль кожного, й стан розвитку суспільства, а також перевіряти правдивість і вірогідність його політичних, соціальних гасел, відповідати на питання "Куди йдемо?", "Чи ми, відроджуємося, розвиваємося а чи ж не відроджуємось, а вироджуємося?" [3, 9].

Мобільність як українська ідея корисна для політологів і у плані вивчення національної ролі вертикальних потоків у сучасному суспільстві, патріотичності й доступності еліт, що їх формує, для широких верств народу, відкритості й демократичності суспільних процесів і т. п. Саме ця концепція пояснює, що сього-

дні в Україні зміни по вертикалі відбуваються повільно, бо йдуть еволюційним шляхом і вимагають багато часу, зміни генерації, а то й не однієї. Водночас на горизонтальному рівні можливі швидкі зміни, що може через приплив нових ідей прискорити вертикальні процеси й рух у суспільстві.

Визначити історично певні формації розвитку людства можна не тільки на підставі відносин чи за прилежністю засобів виробництва, правом матеріальної власності (до чого ми були привчені), а й за свободою особистості творити власність і нею розпоряджатися, можливістю формувати у суспільстві вертикальні потоки, беззастережно дотримуючись Конституції, вільним формуванням горизонтальних каналів передачі й пошуку інформації, панування діалогу, а не монологу партійної чи військової еліти, і т. д. Отже, *суспільство, розвиваючись у просторі і часі, має й інший вимір розвитку — вектор мобільності нації, окремої особистості.* Цей вектор — відображає, те, наскільки суспільство забезпечує природовідповідність умов для розвитку кожного його члену, наскільки враховує шляхи творення й руху, реалізує принципи наступності й новотворення. Рух уперед вимагає не тільки освоєння континууму, нагромадження потенціалу, збільшення сили знань, досвіду для прийдешніх генерацій. Критерій мобільності показує, наскільки конкретна спільнота акумулює й творить правду, що, можливо, збігається з загальнолюдськими цінностями, тобто наскільки цей розвиток адекватний поступові вперед, враховує гідність й сутність людини, народу.

Чим різноманітніще суспільство, тим воно багатше і має більше шансів для такого розвитку, для вибору його напрямку, тим більше використовує свою спадщину й активність сучасників, тим воно внутрішньо мобільніше й стабільніше щодо зовнішнього динамічного світу.

Цивілізованість державотворення в Україні дедалі більше залежатиме від плюралізму, альтернативності й змагальності національних ідей. Жодна така ідея не може стати офіційною державною ідеологією. Проте кожна повинна акумулювати світовий досвід у цій царині, віддзеркалювати суверенну волю українського народу на невід'мне право самовизначення, формувати у свідомості громадян України почуття державності, патріотизму й людської гідності, сприяти єднанню демократичних сил суспільства. Кожна ідея повинна враховувати специфіку поточного моменту: нам треба творити державу й націю. Труднощі полягають саме в тому, що це, як і багато іншого, слід робити паралельно, водночас будуючи й навчаючись майстерності будівничих. І *тільки правильні засади й теоретичні концепції можуть зменшити практичні труднощі та помилки. Ідея мобільності нації має всі підстави й права для розгляду в такому контексті: поволі, але впевнено, тобто зі знанням справи.*

Література

1. Богомолова Т. Ю., Тапилина В. С. Мобильность населения по материальному положению: субъективный аспект //Социс. — 2000. — №12. — С. 28–38.

2. Оксамитная С. Н. Тенденции мобильности в украинском обществе //Социс. — 2002. — №10. — С. 63-85.

3. Авраамова Е. М. Мобильность в условиях кризиса //Общественные науки и современность. — 2003. — №3. — С. 5-12.

Н. А. Фролова

Одесский национальный университет,
Институт социальных наук, кафедра политологии,
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

МОБИЛЬНОСТЬ НАЦИИ КАК УКРАИНСКАЯ ИДЕЯ

РЕЗЮМЕ

Воспроизведение невозможно без широких перемещений в обществе, без мобильности. Мобильность — форма воспроизведения населения, нации: от ее результатов зависит характер динамики структуры общества, создание и дальнейшее развитие государства.

Мобильность — циркуляция между правящим классом, политической элитой и низшим классом. Стабильность правящей политической элиты невозможна без мобильности нации.

В украинском обществе мобильность нации зависит от темпов власти, от цели программ преобразования политической, социальной, экономической жизни общества. На данном этапе развития украинская нация сама создает собственные ценности, систему норм, правила поведения и самое главное, самостоятельное украинское государство.

Ключевые слова: мобильность, нация, создание государства, политическая элита, общество.